

TORNATOR OY

JONKERIN RANTA-ASEMAKAAVA

MAISEMASELVITYS

20.9.2012

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ALUEEN YLEISKUVAUS.....	6
2.1	Maisemamaakunnallinen sijainti ja yleispiirteet.....	6
2.2	Maastonmuodot ja kallioperä	9
2.3	Ilmasto	9
2.4	Maisemarakenne	9
3	MAISEMANSUOJELUALUEET JA -KOhteet	12
4	KAAVAN MAISEMALLISET VAIKUTUKSET	13
5	YHTEENVETO.....	14
	LÄHTEET	15

LIITE

Liite 1: Maisemaselvityskartta

Valokuvat © FCG / Minna Tuomala ja Jaakko Isoherranen

Pohjakartta © Maanmittauslaitos

1 JOHDANTO

Jonkerinjärven ranta-asemakaavoitusta palveleva maisemaselvitys on laadittu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL 39§ 1999/132) asemakaavalle asettamien sisältövaatimusten mukaisella tarkkuudella. Laaditun maisemaselvityksen tavoitteena on esittää edustavat ja huomioitavat maisemalliset arvot, jotka ovat joko lainsäädännöllä määritelty tai muutoin alueellisesti edustavia.

Pyrkimyksenä on myös edistää hyvän elinympäristön ja kestävän kehityksen tavoitteita.

Ranta-asemakaavan laatiminen on lähtenyt liikkeelle maanomistajana toimivan Tornator Oy:n tekemästä aloitteesta. Ranta-asemakaavan tarkoituksena on osoittaa alueelle lomarakennuspaikkoja ja matkailurakentamista sekä retkeilyyn liittyviä virkistystoimintoja.

Aluksi alueelle laadittiin Jonkerin ranta-alueiden maankäytön yleissuunnitelma (FCG, 2010). Jonkerin aluetta kehitetään virkistys-, vapaa-ajanvietto- ja matkailukohteena ihmisille, jotka etsivät luonnon rauhaa ja erämaisia olosuhteita. Alueen rakentaminen on tarkoitus osoittaa parhaiten rakentamiseen soveltuville paikoille.

Maisemaselvityksen maastoinventoinneista vuosina 2010, 2011 ja 2012 ovat vastanneet FM biologi Minna Tuomala sekä arkkitehti SAFA Jaakko Isoherranen FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:n Oulun toimipisteestä. Maisemaselvityksen ovat tehneet Minna Tuomala, Jaakko Isoherranen ja arkkitehti Jaana Tahkokorpi.

20.9.2012

2 ALUEEN YLEISKUVAUS

2.1 Maisemamaakunnallinen sijainti ja yleispiirteet

Maisemamaakunnallisen jaon mukaan Jonkerijärvi kuuluu Kainuun ja Kuusamon vaaramaihin, tarkemmin Kainuun vaaraseutuun.

Kainuun ja Kuusamon vaaramaa

Vaara-Karjalasta alkavat vaaramaisemat jatkuvat kohti pohjoista ja vain jylhentyvät entisestään Kainuun ja Kuusamon vaaramaaksi. Maisemamaakunnan ytimenä oleva vaarajakso kulkee Kainuun kohdalla seudun länsipuoliskolla ja laajenee pohjoista kohti koko Kuusamon vaaraseudun käsittäväksi jyrkkärinteiseksi vaaraylängöksi. Kainuun ja Kuusamon vaarajaksoa on sanottu Suomen selkärangaksi, jonka nikamia vaarat ovat. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I & II.)

Mannerjäätikkö on antanut yleensä moreenipeitteisen maan pinnanmuodoille suunnan luoteesta kaakkoon, mikä ilmenee drumliineina, harjuinajärvinä. Kuhmon ja Hyrynsalmen tienoilla suuntautuneisuus on pikemminkin lännestä itään. Laajimmat mannerjäätikön muovaamat moreenikerrostuma-alueet sijaitsevat vaara-alueiden ulkopuolella, alueen itäosissa, missä kalliopinta on pääosin matalaa ja korkeusvaihtelut pieniä. Laajat moreenialueet drumliinikenttineen ja monet harjut elävöittävät näiden alueiden pinnanmuotoja. Maisemamaakunnassa on useiden suurten järvien ja reittivesistöjen ohella monilukuinen määrä pienempiä järviä ja jokivesistöjä. Soita on myös runsaasti. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I & II.)

Kainuun vaaraseutu

Kainuun vaaraseudun länsipuoliskon kautta kohti pohjoista kulkee jylhä vaarajakso. Puolangalla vaarajakson jyrkkäpiirteiset huiput, kuten Paljakka, Kuirivaara ja Siikavaara, nousevat lähes 400 metrin korkeuteen, Pudasjärven puolella Iso-Syöte jopa sen yli. Seudun länsirajalla maasto laskee nopeasti tasaiselle Pohjois-Pohjanmaan nevalakeudelle ja Oulujärven seudulle. Vaarajakson itäpuoliset maat loivenevat kohti rajan pintaa. Täällä maasto on varsin alavaa, korkeussuhteiltaan vaihtelevaa moreenimaata, jossa manneijäätikön aiheuttama kasaantumiskorkokuva on laajalti hallitseva. Siellä drumliinikentät ja muut kumpuilevat moreenimaat, kalliomaat, ruhjelaaksot sekä useat selväpiirteiset harjujakso ja saumamuodostumat vaihtelevat ja juovittavat maiseman luodekaakko- ja länsi-itä-suuntaiseksi. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I & II.)

Seudulla on runsaasti sekä suuria reittimäisiä järvivesistöjä että pienempiä järviä. Myös puro- ja jokiluonto on runsasta. Suurimpia järviä ovat Lentua, Ontojärvi, Änätti, Vuokkijärvi ja Kiantajärvi. Soita on runsaasti, paikoin jopa yli 50 % maa-alasta. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I & II.)

Seutu on eteläosistaan keskiboreaalista ja pohjoisosistaan pohjoisboreaalista kasvillisuusvyöhykettä. Metsät ovat enimmäkseen melko karuja puolukka-mustikkatyyppejä mäntyvaltaisia kankaita. Paikoin lehtipuita on melko paljon muistona kaskiviljelystä, joka on seudulla ollut erittäin intensiivistä. Vaarojen rinteillä ja niiden juurella on monin paikoin reheviä kuusimetsiä ja lettosoita. Kainuun vaarajakson letto- ja lehtokeskus

20.9.2012

ulottuukin lähes koko vaarajaksolle Kajaanin, Sotkamon, Paltamon ja Puolangan alueella. (Maisema-alue työryhmän mietintö I & II.)

Metsätaloutta on harjoitettu alueella eri muodoissaan tehokkaasti. Aiemmin kukoistanut ja pitkään jatkunut tervanpoltto oli tärkeä tulolähde. Puuston joukossa on paikoin melko paljon lehtipuita, osittain myös kaskeuspolton jäljiltä. Nykyisin suurin osa viljelyalasta on nurmea. Koko seudulla tavataan vaara-asutusta. Asutus on harvaa ja tasaisesti jakautunutta vaarojen rinteille ja vesistöjen varsille. Kylissä on muutama talo. Rakennukset ovat väljästi ja vapaasti ryhmiteltyjä. Koko seudulla tavattavan vaara-asutuksen yhteisenä piirteenä ovat avarat ja pitkät näkymät. (Maisema-alue työryhmän mietintö I & II.)

Suunnittelualue sijaitsee Jonkerijärven ympäristössä, noin 40 kilometriä Kuhmon keskustaajaman kaakkoispuolella. Jonkerijärven pinta-ala on noin 1 353 hehtaaria ja kokonaisrantaviivan pituus on noin 88 kilometriä saarten rantaviiva mukaan lukien.

Järven ranta-alueet ovat lähes rakentamattomia ja metsätalouskäytössä. Kaikki järven 14 yli hehtaarin kokoista saarta ovat rakentamattomia.

20.9.2012

Kuva 1. Suunnittelualueen sijoittuminen Kuhmon kunnan eteläosaan.

Kuva 2. Suunnittelualueen sijoittuminen Jonkerijärven ympärille.

20.9.2012

2.2 Maastonmuodot ja kallioperä

Suunnittelualue rajoittuu Jonkerin järven ranta-alueille. Alue on voimakkaasti luode-kaakkosuuntautunutta, mikä ilmentää viimeisimmän jääkauden jäiden liikkumissuuntaa ja jään vaikutuksesta muodostuneita maaperän muotoja. Suomen geomorfologisen aluejaon mukaan Kuhmon Jonkeri kuuluukin Itä-Suomen drumliini- ja harjuaalueeseen.

Maaperä on suurelta osin erilaisia moreeneja, joiden väliin jää kapeita turpeiden täyttämiä juonteita. Paikoin alueella pieniä määriä kalliopaljastumia ja hiekkamaiden täyttämiä juonteita. Kallioperä muodostuu pääosin erilaisista graniiteista ja gneisseistä (mm. mentsograniitti, gneissitonaliitti).

Jonkerin pinta on 195 m merenpinnasta. Alueen useat vaarat kokoavat 200–250 m järven pinnasta. Saaret ovat jyrkkärinteisiä ja erämaahenkisiä.

2.3 Ilmasto

Vuoden keskilämpötila Kuhmossa on 1–2°C ja terminen kasvukausi (vuorokauden keskilämpötila yli + 5°C) 140–150 vuorokautta. Lumipeitepäiviä on n. 150, joten kerääntyvät lumet tulee ottaa huomioon suunnittelussa. Maisemassa vuodenaikojen ja valon määrän vaihtelu on huomattavaa. Maiseman värit ja muodot ovat erilaisia talvella ja kesällä, mikä tuo maisemaan rikasta vaihtelua.

2.4 Maisemarakenne

Maisemarakenteen perusrungon muodostavat järvet, vaarat, rinteet, saaret purot ja joet. Jonkeri on pitkä järvi ja se on leveimmillään n. kilometrin. Järven suuri selkä muodostaa vastaparin jylhille vaaroille, joiden lailta näkymät ovat laajoja ja pitkiä. Metsätaloudelta säästyneet saaret erottuvat maisemassa. Saaret luovat Jonkeriin metsäisten rantojen ja rantaluhtien kanssa sen erämaisen luonteen.

Jonkerin alueella viimeisen jääkauden vaikutukset näkyvät jäätikön vetäytymissuuntaisina kaakko-luode-suuntaisina maastonmuotoina.

Alueen erämaista luonnetta ja luontoa on kuvattu luontoselvityksessä, joka on kaavaselostuksen liitteenä. Metsät ja suot ovat tärkeitä maiseman elementtejä. Maisemarakennetta kuvataan liitteessä 1.

Kuva 3. Nuorta sekapuustoista taimikkoaluetta Kylmävaaran koillisrinteellä

Kuva 4. Kylmävaaran länsirinne on maisemassa edustava kohde

Kuva 5. Päätehakkuuala pohjoisrannan rakennuspaikkojen alueella.

3 MAISEMANSUOJELUN KANNALTA ARVOKKAAT ALUEET

Suunnittelualueella ei ole luetteloituja valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia, maisemanähtävyyksiä tai valtakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemia.

Maisemansuojelun kannalta arvokkaat alueet ovat Riihiniemi, Saunalahdi-Päälampi, Ahvenniemi sekä Kylmävaaran länsiosan Metso-kohde.

Suunnittelualueen arvokkaat luontokohteet, linnusto ja eläimistö on kuvattu luontoselvityksessä, joka on kaavaselostuksen liitteenä.

Lisärakentamista on suunniteltu Pullusenniemen koillisrannalle, Pyyköniemen koillis- ja lounaisrannoille, Jonkerin laajimman järvenselän koillispuolelle ja Kylmäniemeen. Jonkerin eteläkärjen arvokkaat luontokohteet jätetään rakentamatta. Pyrkimyksenä on rakentaa hakatuille metsätalousmaille, suojata maisemaa jättämällä lisärakentamisalueille vihervyöhykkeet ja jättää arvokas luonto virkistyskäyttöön.

Kuva 6. Pullusenniemen nykytila. Vasemmalla siintää Pullusenlahti. Rantaan on jätetty metsävyöhyke. Myös Pullusenniemen koillispuolelle on tarkoitus jättää suojaava metsävyöhyke, joka maastouttaa rakennuksia.

4 KAAVAN MAISEMALLISET VAIKUTUKSET

Rakentamisen vaikutus maisemaan jää suunnitellulla mökkitiheydellä ja keskitetyllä matkailupalvelujen rakentamisella vähäiseksi ottaen huomioon laajat rakentamiselta vapaaksi jäävät alueet. Kaavamääräysten mukaan rantavyöhykkeellä on varmistettava riittävä suojavyöhykkeen muodostuminen ja puusto tontilla rannan ja rakennusalueen välillä tulee säilyttää, minkä vuoksi maisemalliset vaikutukset järven puolelta katsottuna nykytilaan verrattuna eivät ole merkittäviä.

Rakentamisen myötä rakentamattomana ollut luonnonmaisema muuttuu rakennetuksi ympäristöksi. Kaavamääräyksillä rakennukset saadaan sopeutuman maastoon eikä kaukomaisemassa tapahtuva muutos ole merkittävä, vähäiset muutokset tulevat näkymään pelkästään lähimaisemassa.

Loma-rakennuspaikat sijoittuvat siten, ettei niiden vaikutus maisemaan ole kokonaisuutena merkittävä. Useat tontit on sijoitettu hakatuille alueille, joten näillä paikoilla luonnontilaista metsää ei ole. Toisaalta tonttien käsittelyn ja rakennusten tulee olla ympäröivään metsään ja luontoon erityisen sopivaa.

Matkailualueet muuttavat näkymiä Jonkerille päin alueiden sijoituessa rinteisiin. Muutoksia on pyritty hallitsemaan jättämällä rantaan suurimmaksi osaksi metsäinen vihervyöhyke.

Maisemavaikutuksia voidaan huomattavasti vähentää rakennusten sijoittelulla, luonnonsävyisellä värityksellä, luonnonmateriaalien käytöllä sekä tonttien käsittelyllä. Esimerkiksi metsäpohjaa eli kuntaa voidaan käyttää tonteilla nurmikon sijaan. Tällöin tontit vaikuttavat nopeammin luonnontilaisemmilta. Rakennusten värisävyt on suositeltavaa ottaa ympäröivästä metsästä (esim. männynrunkoihin sopivat ruskeat sävyt), jotta ne eivät erottuisi kaukomaisemassa. Valkoisten tai muutoin huomattavasti luonnonsävyistä poikkeavien yksityiskohtien käyttöä rakentamisessa voidaan ohjata, jotta maisemavaikutuksia olisi mahdollisimman vähän.

20.9.2012

5 YHTEENVETO

Suunnittelualue on talouskäytössä olevaa metsäaluetta, jolla puustoltaan lähes luonnontilaiset saaret ovat säästyneet hakkuilta. Alueen maisemallisesti arvokkaimmat alueet jäävät rakentamattomiksi. Saunalahden alueella sijaitsee maanomistajan henkilöstöä palveleva vanha kulttuurihistoriallisesti merkittävä tukkikämpä, mutta lisärakentamista alueelle ei ole tulossa.

Kaavaluonnoksessa esitetyt potentiaaliset lisärakentamisalueet sijoittuvat talousmetsäkäytössä oleville kivennäismaarannoille. Kylmävaaran alueelle sekä Kaunisniemeen on suunniteltu matkailupalveluiden alueita. Rantarakentamista on suunniteltu pääosin alueille, joilla ei esiinny erityisiä maisemallisia arvoja. Uudet rakennuspaikat sijoittuvat alueille, joilla luonto- ja maisemalliset tekijät pääosin tukevat rakentamista.

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy

Jaakko Isoherranen

Projektipäällikkö, arkkitehti SAFA, YKS 147

LÄHTEET

Ilmatieteen laitoksen vuodenaikojen tilastot ja vuositilastot 1981–2010. Luettu 20.9.2012. [<http://ilmatieteenlaitos.fi/vuositilastot>]
[<http://ilmatieteenlaitos.fi/vuodenaikojen-tilastot>]

Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. YM 66/1992. Maisemanhoito.

Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. YM 66/1992. Arvokkaat maisema-alueet.

Maisemat ruotuun (MARU) -hanke. Lapin ja Kainuun maisemat. Luettu 20.9.2012. [http://lapinmaisemat.fi/?page_id=32]

Tuomala, Minna FCG. 2011. Jonkerin ranta-asemakaava. Luontoselvitys. Tornator Oy.